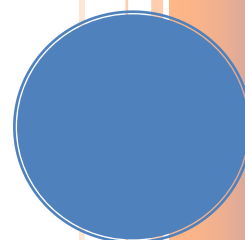

En rapport till socialdepartementet

**Läkemedelsbolag tjänade 135
miljoner på bedräglig
förskrivning av amfetamin i
Sverige under 2022**

Janne Larsson

2023-07-18

Läkemedelsbolag tjänade 135 miljoner på bedräglig förskrivning av amfetamin i Sverige under 2022

En rapport till socialdepartementet

Sammanfattning

Tillverkande läkemedelsbolag har tjänat runt 135 miljoner kronor på bedräglig förskrivning av amfetaminpreparaten Elvanse och Attentin bara under 2022.

De dyra preparaten får bara ges *subvention* under bestämda villkor. Brott mot dessa villkor har uppdragats i ett stort antal fall.

Offentliga medel – skattebetalarnas pengar – har fått bekosta den bedrägliga förskrivningen.

Den här rapporten bekräftar och utvidgar Riksrevisionens utredning från 2021.

Ansvariga myndigheter har inte vidtagit åtgärder mot brotten.

Bakgrund

Elvanse (läkemedelsbolaget Takeda) och Attentin (läkemedelsbolaget Evolan) är amfetamin som endast får förskrivas med *subvention* – där skattemedel täcker kostnaden – under vissa bestämda villkor. Villkoren har fastslagits av den myndighet, Tandvårds- och Läkemedelsförmånsverket (TLV), som har som syfte att se till en ”kostnadseffektiv läkemedelsanvändning”. Man skriver: ”En av våra främsta uppgifter är att pröva vilka läkemedel som ska vara subventionerade och omfattas av högkostnadsskyddet.” [1]

I fallet Elvanse och Attentin har TLV 2015 beslutat: ”*Subventioneras endast när svar på tidigare behandling med metylfenidat bedöms vara kliniskt otillräckligt.*” [2] I svar av den 4 april 2023 bekräftar myndigheten att detta gäller också i nuet.

Elvanse och Attentin får alltså *INTE* skrivas ut och bekostas med skattemedel om *INTE* metylfenidat (som Concerta, Ritalin) först prövats och befunnits ”vara kliniskt otillräckligt”.

Granskning

I syfte att undersöka efterlevnaden av beslutet och i vilken grad brott mot villkoren sker har följande myndigheter konsulterats: Socialstyrelsen, E-hälsomyndigheten, TLV och Riksrevisionen. Vidare har Apoteket och Kronans apotek gett värdefulla uppgifter till granskningen.

Brott mot villkoren innebär ett bedrägligt bruk av begränsade offentliga medel, som alltså i stället för att komma sjukvården i stort till nytta, blir till profit för aktuella läkemedelsbolag.

Den första frågan vi vill ha svar på är hur mycket *förmånsvärdet* var av försäljningen av Elvanse och Attentin för år 2022, alltså hur stor del av försäljningen täcktes av högkostnadsskyddet, hur stor stod skattebetalarna för.¹

E-hälsomyndigheten kan berätta att förmånsvärdet för Elvanse och Attentin tillsammans var **713 miljoner kronor, där det totala försäljningsvärdet var 816 miljoner** (man lämnar inte ut uppgiften mer specifikt).

Vi kan via läkemedelsregistret på Socialstyrelsen få uppgifterna att **92 223 unika** personer under 2022 fick Elvanse och/eller Attentin förskrivet (**10 212** av dessa 92 223 fick *både* Elvanse och Attentin, där **87 153** fick Elvanse och **15 282** fick Attentin). Kostnaden av Elvanse och av Attentin per patient kan, utifrån tillgängliga uppgifter ses som likvärdig, där alltså Elvanse utgör ungefär 85 procent och Attentin 15 procent av totalkostnaden.

Vi kommer till punkten att granska i vilken grad förskrivningen av Elvanse/Attentin till de 92 223 personerna stred mot bestämmelserna som beslutats av TLV: *”Subventioneras endast när svar på tidigare behandling med metylfenidat bedöms vara kliniskt otillräckligt.”*

Med andra ord: I hur många fall förekom en *bedräglig* förskrivning, där Elvanse/Attentin skrevs ut – subventionerat av skattebetalarna – trots att personerna i fråga *inte fått tidigare behandling med metylfenidat*.

¹ Det ska sägas att en granskning av det här slaget direkt kolliderar med de hemligheter vad gäller försäljningsvärden som läkemedelsbolag tillåts ha (trots att försäljningen så gott som uteslutande finansieras med skattemedel). En del uppskattningar är således ofrånkomliga. Det är bara TLV som skulle kunna vara helt exakta i sina uppgifter.

Här får Socialstyrelsens förnämliga registerservice utreda saken. Och frågan blir: *Hur många av de personer som under 2022 fick Elvanse/Attentin hade under 2022 och 8 år bakåt INTE fått behandling med metylfenidat?* En fråga vars svar på ett rimligen säkert sätt ger uppgift om graden av bedräglig förskrivning.

Och svaret blir: 18 972 unika personer, som fick Elvanse eller Attentin utskrivet 2022, hade INTE fått tidigare behandling med metylfenidat under 2022 eller under de åtta föregående åren. **I 20,6 procent av fallen** (18 972/92 223) skedde alltså en förskrivning som var i strid med det beslut om subventionering som TLV fattat år 2015.

Räknat på de 713 miljoner kronor som E-hälsomyndigheten berättat utgör förmånsvärdet för 2022, har alltså 146 miljoner (20,6 procent) utbetalats i strid med gällande regler. Vilket betyder att runt **135 miljoner gått till de två läkemedelsbolagen** (Apotekens inköpspris).

Riksrevisionens utredning

Granskningen ovan bekräftar och utvidgar resultaten av Riksrevisionens utredning från 2021, *Mesta möjliga hälsa för skattepengarna – statens subventionering av läkemedel (RiR 2021:14)*. [3] En utredning i vilken slutsatsen blev: ”Regeringen och Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (TLV) kan göra mer för att få ut mesta möjliga hälsa för de skattepengar som det offentliga satsar på läkemedel.”

I bilaga 1 till utredningen, med den milda rubriken

Felaktig subventionsanvändning får vi om Elvanse och Attentin veta:

- **16 procent** av expedieringarna av Elvanse tiden 13 december 2013 till 30 september 2020, gjordes utan att personerna i fråga hade fått tidigare förskrivning (”användes subventionen felaktigt då patienten inte hade förskrivits metylfenidat innan”).
- **17 procent** av expedieringarna av Attentin tiden 22 maj 2015–30 september 2020, gjordes utan att personerna i fråga hade fått tidigare förskrivning (”användes subventionen felaktigt då patienten inte hade förskrivits metylfenidat innan”). [4]

Riksrevisionen har inte beräknat summan i kronor av den ”felaktiga subventionsanvändningen” under dessa år, vilket alltså återstår att göra.

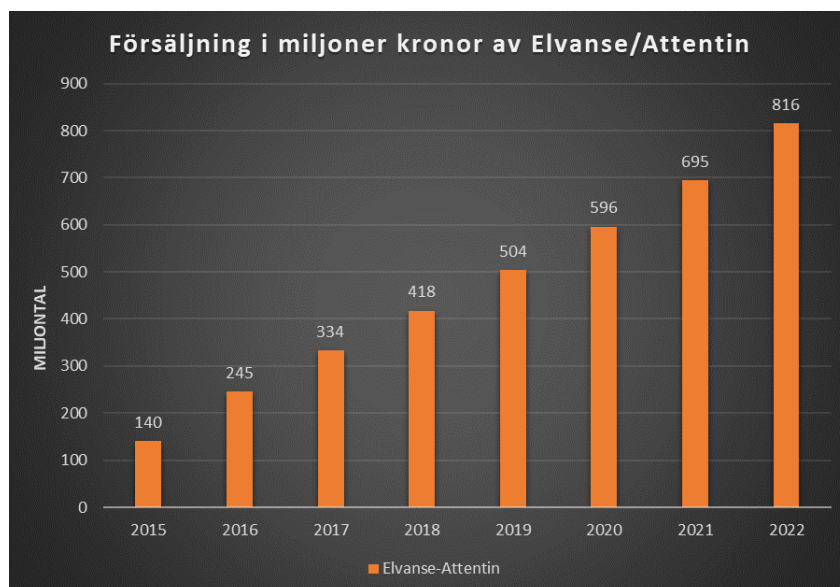
Vi ser i granskningen för 2022 att förhållandena inte blivit bättre – tvärtom.

Diskussion

En begäran till TLV 2023 om att utfå de utredningar som gjorts vad gäller uppföljningen av besluten om Elvanse och Attentin från 2015, får till svar att ingen sådan utredning gjorts, att inga handlingar finns upprättade om någon uppföljning.

Ett svar som väcker stark förvåning då myndigheten inte kan vara omedveten om de långvariga missförhållandena, och förvisso nåtts av resultaten i Riksrevisionens utredning från 2021. Ändå har inga åtgärder vidtagits.

Allvarlig kritik måste också riktas mot Läkemedelsverket och Socialstyrelsen, som har uppdrag att noga följa upp förskrivningen av narkotikaklassade medel med hög missbrukspotential. Del i ärendet för dessa myndigheter är, andra sidan av saken: Hur kommer det sig att det finns *tiotusentals* fall där metylfenidat haft "otillräcklig effekt", och där förskrivande psykiatriker övergått till att skriva ut amfetamin?

En förfrågan gjordes till Apoteket och Kronans apotek om apotekens ansvar vad gäller villkorligt subventionerade läkemedel. Och svaren är entydiga: "Förskrivande läkare ansvarar för att förskriva med korrekt förmån samt ange det på förskrivningen...Apoteken har inget ansvar att villkoren uppfylls." Och: "Det är förskrivande läkare som gör bedömning vid förskrivningstillfället och som är ansvarig...Apoteken har inte information att kontrollera att villkoren för subvention är uppfyllda. Det ligger på förskrivare att ange på receptet vad som gäller."

Det är således förskrivande psykiatriker som är helt ansvariga för att subventionsvillkoren uppfylls.

Och vi tvingas dra slutsatsen att psykiatriker i 18 972 fall, bara under 2022, lämnat *falska intyganden* på recepten till apoteken om att subventionsvillkoren uppfyllts. Med resultatet att aktuella läkemedelsbolag tjänat 135 miljoner som de annars inte skulle ha tjänat. Utan ingripanden från ansvariga myndigheter.

Janne Larsson
skribent/researcher
janne.olv.larsson@telia.com

- [1] TLV, Vårt läkemedelsuppdrag, <https://www.tlv.se/lakemedelsforetag/vart-lakemedelsuppdrag.html>
- [2] TLV, Beslut av den 3 september 2015, <https://www.tlv.se/beslut/beslut-lakemedel/begransad-subvention/arkiv/2015-09-15-elvase-vuxen-ingar-i-hogkostnadsskyddet-med-begransning.html?query=elvase> och av den 19 december 2013, <https://www.tlv.se/beslut/beslut-lakemedel/begransad-subvention/arkiv/2013-12-19-elvase-ingar-i-hogkostnadsskyddet-med-begransning.html?query=elvase> för Attentin den 22 maj 2015, <https://www.tlv.se/beslut/beslut-lakemedel/begransad-subvention/arkiv/2015-05-25-attentin-ingar-i-hogkostnadsskyddet-med-begransning.html?query=elvase> (Attentin är inte godkänt för vuxna.)
- [3] Riksrevisionen, Mesta möjliga hälsa för skattepengarna – statens subventionering av läkemedel (RiR 2021:14), <https://riksrevisionen.se/rapporter/granskningsrapporter/2021/mesta-mojliga-halsa-for-skattepengarna---statens-subventionering-av-lakemedel.html>
- [4] Riksrevisionen, Bilaga 1, Felaktig subventionsanvändning, 2021 https://riksrevisionen.se/download/18.269b989517934ecd275aa5a/1620119331567/RiR%202021_14%20E-bilaga%201%20anpassad.pdf